

۱۵۱۹۹۹۹

قصر یاقوت

قصر یاقوت

مرمت و احیاء

خلاصه‌ای از مطالعات و اقدامات اجرایی مربوط به تجربه‌ی مرمت کاخ قاجاری قصر یاقوت سرخه حصار تهران در سالهای ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱ خورشیدی

احمد اصغریان جدی - علی قمری
شرکت پارس مرمت

مصغریان جدی، احمد، ۱۳۲۹ -	میرشناسه :
قصر یاقوت : مرمت و احیا /.../ احمد اصغریان جدی ، علی قمری ؛ [برای] شرکت پارس مرمت.	عنوان و نام پدیدآور :
تهران : اول و آخر، ۱۳۹۶.	شخصیات نشر :
۱۴۲ ص.	شخصیات ظاهری :
۶۷-۶۸-۷۳۶۳-۶۰۰-۶۸۰۰۹۷۸-۱۶۸۰۰ ریال	شابک :
فیفا :	وضعیت فهرست نویسی :
واژه‌نامه.	واژه‌داشت :
کتابنامه: ص. ۱۴۲.	پادداشت :
کاخ یاقوت (تهران)	موضوع :
ساختمان‌های تاریخی -- نگهداری و مرمت	موضوع :
Historic buildings -- Conservation and restoration	موضوع :
آثار تاریخی -- نگه‌داری و مرمت	موضوع :
Antiquities-- Collection and preservation	موضوع :
قمری، علی، ۳۶۳ -	شناسه افزوده :
شرکت پارس مرمت	شناسه افزوده :
۱۳۹۶ ق ۶ الف/۳۰۱	رده بندی کنگره :
۶۹۰/۲۴	رده بندی دیویی :
۴۷۹۴۰۴۳	شماره کتابشناسی ملی :

عنوان : مرمت و احیا قصر یاقوت

مؤلفین: احمد اصغریان جدی - علی قمری

ناظر فنی : عبدالله نصرالهی

ناشر : انتشارات اول و آخر

چاپ اول : ۱۳۹۶

شمارگان : ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۱۶۸۰۰ تومان

انتشارات اول و آخر

«عضو انجمن فرهنگی ناشران کتاب دانشگاهی»

© حق چاپ محفوظ است. ISBN ۹۷۸-۶۰۰-۷۳۶۳-۶۷-۶

این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هرکس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ی ناشر به هر شکل از نشر یا پخش عرضه کند، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

نشانی: تهران، میدان انقلاب، کوچه جنتی (مترو)، بن بست فرسار، پلاک ۳، واحد ۱

تلفن: ۶۶۱۲۷۲۶۶-۸۳-۶۶۱۲۷۰۸۳

فهرست

مقدمه.....	۸
توالی منطقی فعالیت‌ها در طرح مرمت قصر یاقوت.....	۹
۱-شناخت قصر یاقوت.....	۱۱
۱-۱-بررسی وضعیت جغرافیایی و تاریخی تهران.....	۱۲
۱-۱-۱-مکان جغرافیایی تهران.....	۱۲
۱-۱-۲-تهران، شکل‌گیری یک محله.....	۱۲
۱-۱-۳-تهران از صفویه تا قاجار.....	۱۲
۲-موقعیت فعلی سرخه حصار.....	۱۳
۳-بررسی وضعیت تاریخی و جغرافیای سرخه حصار.....	۱۴
۴-مراسم آتش‌پزان.....	۱۷
۵-۱-بناهای هم‌دوره مشابه.....	۱۸
۵-۱-۱-عمارت عین‌الدوله.....	۱۸
۵-۲-کاخ شهرستانک.....	۲۰
۵-۳-کاخ مظفری دارآباد.....	۲۲
۶-۱-سایت پلان قصر یاقوت.....	۲۴
۷-۱-شناخت معماری - بررسی کیفی فضاهای بنا.....	۲۵
۸-۱-شناخت فنی بنا.....	۳۳

- ۳۳..... ۱-۸-۱ خاک زیر و پی
- ۳۳..... ۱-۸-۲ اسکوی بنا و ملحقات
- ۳۴..... ۱-۸-۳ کرسی چینی دیوارهای باربر
- ۳۴..... ۱-۸-۴ راه پله های شمالی و جنوبی
- ۳۶..... ۱-۸-۵ راه پله های جنوبی
- ۳۶..... ۱-۸-۶ دیوارها
- ۳۶..... ۱-۸-۶-۱ (الف) دیوارها- باربر قدیمی
- ۳۶..... ۱-۸-۶-۲ (ب) دیوار ای - کننده الحاقی
- ۳۷..... ۱-۸-۷ نعل درگاه ها
- ۳۸..... ۱-۸-۸ ستون ها
- ۳۸..... ۱-۸-۸-۱ پایه ستون ها
- ۳۹..... ۱-۸-۸-۲ قلم ستون ها
- ۳۹..... ۱-۸-۸-۳ سر ستون ها
- ۴۰..... ۱-۸-۹ کف
- ۴۰..... ۱-۸-۹-۱ کف طبقه اول
- ۴۰..... ۱-۸-۹-۲ کف طبقه دوم
- ۴۳..... ۱-۸-۱۰ توفال کوبی زیر سقف
- ۴۴..... ۱-۸-۱۱ سالن اصلی طبقه دوم (ضلع جنوبی)
- ۴۵..... ۱-۸-۱۲ سقف شیروانی
- ۴۷..... ۱-۸-۱۳ تزیینات در قصر یاقوت

۵۰.....	۱-۸-۱۴ نرده‌ها
۵۱.....	۱-۸-۱۵ لبه‌های آجری ایوان
۵۱.....	۱-۸-۱۶ کتیبه‌ی ایوان
۵۳.....	۱-۸-۱۷ پایه ستون‌های ورودی بنا
۵۳.....	۱-۸-۱۸ راه‌پله اتصال دهنده طبقه اول
۵۵.....	۲-آسیب شناسی و طرح مرمت قصر یاقوت
۵۶.....	۲-۱ مقدمه بیماری شناسی
۵۶.....	۲-۲ تم و رطوبت صعودی (بالا رانده)
۶۴.....	۲-۳ رطوبت نزولی
۶۴.....	۲-۴ ترمیم شیروانی و سازه‌ی آن
۶۶.....	۲-۵ مرمت سقف زیر شیروانی (کف طبقه دوم)
۶۸.....	۲-۶ آسیب‌های ستون‌ها
۶۸.....	۲-۶-۱ سرستون‌ها
۶۹.....	۲-۶-۲ قلم ستون‌ها
۷۰.....	۲-۶-۳ پایه ستون‌ها
۷۱.....	۲-۷ مراحل مرمت ستونها
۷۶.....	۲-۸ آسیب شناسی کف: طبقات اول و دوم
۷۶.....	۲-۸-۱ ایوان طبقات
۷۶.....	۲-۸-۲ فضاهای داخلی
۷۷.....	۲-۸-۳ سالن بزرگ

۷۷.....	۲-۹ کف ایوان
۷۹.....	۲-۱۰ کف طبقه اول
۷۹.....	۲-۱۱ کف فضای داخلی طبقه دوم (سقف طبقه اول)
۸۱.....	۲-۱۲ سالن اصلی طبقه دوم
۸۶.....	۲-۱۳ سقف شیروانی
۸۹.....	۲-۱۴ ترمیم و استحکام بخشی اتصالات چوبی ایوان
۹۱.....	۲-۱۵ مرمت پیشانی ایوان
۹۳.....	۲-۱۶ مرمت ستونهای ایوان و درزی اصلی
۹۴.....	۲-۱۷ تزئینات دور درب و پنجره ها
۹۵.....	۲-۱۸ بازسازی فرم نرده های قدیمی
۹۷.....	۲-۱۹ البه های آجری ایوان
۹۸.....	۲-۲۰ اجرا قوس های ایوان ورودی
۹۹.....	۲-۲۱ درب و پنجره ها
۱۰۱.....	۲-۲۲ راه پله های داخلی بنا
۱۰۴.....	۲-۲۳ شومینه ها و دودکش ها
۱۰۷.....	۳- طرح احیاء قصر یاقوت
۱۰۸.....	۳-۱ مقدمه احیاء
۱۰۸.....	۳-۲ توان بخشی (بنای میان افزا)
۱۱۱.....	۳-۳ مراحل اجرای زیر زمین (بنای میان افزا)
۱۱۱.....	۳-۳-۱ حفاظت

۱۱۱.....	۲-۳-۳ خاکبرداری
۱۱۲.....	۳-۳-۳ اجرای ساختار
۱۱۲.....	۴-۳-۳ اجرای زیرزمین
۱۲۰.....	۴-۳ احیاء
۱۲۰.....	۱-۴-۳ پخشایش ذرنایی طرح
۱۲۰.....	۲-۴-۳ طراحی سبب ت بنا
۱۳۳.....	۵-۳ قصر یاقوت پس از اتمام ملیت رمت و احیاء
۱۳۸.....	نتیجه گیری
۱۴۰.....	واژه نامه
۱۴۲.....	منابع

مقدمه

کتاب حاضر با عنوان طرح مرمت و احیاء قصر یاقوت، در نظر دارد این تجربه را جهت ارتقاء سطح علمی و کیفی مرمت آثار تاریخی، با توجه به ابعاد موضوع و نقاط ضعف و قوت خود که در عرصه‌ی اظهار نظر متخصصین این رشته می‌باشد، قرار دهد. هرچند برخی از مشکلات درحین عملیات اجرایی از جمله عدم تامین اعتبار مالی و برخی از مشکلات حاشیه‌ای باعث گردید پروژه کاملاً باتوجه به طرح مورد نظر مشاور، انجام نشود، ولی مرمت فنی این بنا می‌تواند به عنوان یک تجربه صورت گرفته از این گونه بناها مورد استفاده علاقه‌مندان قرار گیرد.

بنای قصر یاقوت یکی از بناهای دوره ناصری و از نمونه کاخهای برون شهری (شکارگاه) می‌باشد. طرح مطالعات اولیه پروژه، سال ۱۳۷۳ شرکت و پس از وقفه‌ای چندساله در سال ۱۳۸۶ مطالعات طرح، اجرایی گردید و طی سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱ فعالیت اجرایی آن توسط شرکت پارس مرمت به اتمام رسید. کارفرمای پروژه و نظارت آن توسط شرکت خانه‌سازی ایران وابسته به سازمان تأمین اجتماعی و نظارت عالیه به عهده اداره کل میراث فرهنگی استان تهران بوده است.

تجربه حاضر یکی از چندین تجربه مرمتی است که توسط شرکت پارس مرمت انجام گرفته است. در این پروژه و باتوجه به اهداف آن، سعی گردید که روند مرمت و احیاء به صورت علمی اجرا و مستندنگاری گردد. ساختار کتاب حاضر از سه بخش؛ شناخت، آسیب شناسی، درمان و احیاء تشکیل شده است.

الف: مرحله نخست بخش شناخت این بنا می‌باشد. باتوجه به تعریف مرمت، بخش شناخت بناهای تاریخی مهمترین قسمت هر سوژه مرمتی می‌باشد. چرا که درمان صحیح مستلزم شناخت و تشخیص درست از سوژه است. مبحث شناخت شامل موضوعاتی از قبیل شناخت بستر سوژه، گذشته تاریخی، شناخت معماری، سازه تاسیسات و تریینات می‌باشد که در این بخش به صورت مبسوط نسبت به کلیه اجزا مجروح و بررسی دقیق انجام گرفته تا کمترین مداخلات احتمالی در روند طراحی صورت پذیرد. اطلاعات جمع آوری شده در قالب اطلاعات کتابخانه‌ای و میدانی که مکمل یکدیگرند، می‌باشد این بدین معناست که طراح باید تا پایان پروژه منتظر اطلاعات جدیدتری باشد که ممکن است اطلاعات گذشته را نقض نماید. به غیر از این روش، برداشتهای ذهنی و بعضاً نادرست ممکن است مداخلاتی را در پروژه ایجاد کند که در آینده غیر قابل جبران بوده و آسیب‌های جدی را نیز به سوژه برساند. لذا

مستدل روی کلیه اجزاء شناخت لازم پیدا کرده و نسبت به آن اقدام اجرایی انجام شد.

ب: مرحله دوم آسیب شناسی و درمان می باشد. سیاست کلی درمان برای این بنا ترکیبی از مرمت علمی و هنری است. به طور مثال در قسمت راهپله ورودی اصلی تک تک سنگ پله ها شماره گذاری شده و پس از بسترسازی و مرمت زیرکار، مجدداً در جای خود نصب شده اند و همچنین جهت تعویض مغز ستون ایوان ها، به دلیل پوسیدگی، سرستون ها پس از جمع آوری و شماره گذاری در محل انبار دیو شده و پس از مرمت مجدداً در محل خود نصب شدند، در واقع این کارها با روش مرمت علمی (بدون مداخله) صورت گرفت و از طرف دیگر احداث بنای میان افزا در زیرزمین، بازسازی برخی از تزیینات، بازسازی جان پناه ها که در یک دوره تخریب شده بودند و مجدداً اجرا گردیدند، یا روش مرمت هنری (با مداخله علمی) صورت پذیرفت. لذا با توجه به این مقدمه مشاهده می گردد نوع مرمت اجرا شده، تلفیقی از مرمت علمی و هنری می باشد. این مرحله از دو قسمت آسیب شناسی و درمان تشکیل شده که در بخش آسیب شناسی به بررسی آسیب های عبادی، ساختاری، بصری، تاسیساتی، تزییناتی پرداخته شده است. این مهم پس از بررسی مبسوط به طرح فاز ۲ تبدیل گردیده از جمع این آسیب ها به آسیب نگاری عناصر سازه ای مانند ستون ها، نعل درگاه ها، سبک سازی طبقات، تعویض سقف شیروانی، رطوبت در بنا، مداخلات در طول زمان (تخریب و الحاق)، تزیینات و موارد مختلف دیگر می توان نام برد. آسیب شناسی نسبت به طرح مرمت اقدام گردید.

ج: مرحله سوم بخش احیا می باشد. طرح پیشنهادی با توجه به نیازهای مجموعه و سبک کردن عملکرد بنا در جهت ماندگاری بیشتر و همچنین ارتقاء سطح کیفی بنا، با عنوان مرکز استراحت فکری اساتید و پزشکان بیمارستان شهید لواسانی معرفی گردید که با توجه به عنوان سوره برنامه ی فیزیکی تهیه و طراحی انجام شد. با توجه به نیازهای جدید، احداث بنای میان افزا جهت توان بخشی پروژه ضروری بود. لذا یک ساختمان جدید در این بنای تاریخی جهت ارتقاء توان پروژه به صورت دفن در داخل بنا به شکل زیر زمین احداث شد که عملکرد حفاظتی پروژه مانند سرویس ها، ابدارخانه، حمام انبار در آن قرار گرفت. این بخش از پروژه، از سخت ترین قسمت های عملیات اجرایی این مجموعه بود که بحمدالله انجام شد.